

Diccionari d'una correspondència: Sales/ Rodoreda

L'èxit de crítica i comercial (per sobre del *fast food* dels Estats Units i del ranxo mediàtic català) de *La mort i la primavera* reviu l'idil·li, mai desmentit, de Mercè Rodoreda amb tota mena de lectors. Un èxit que va ser profetitzat i cuinat en una correspondència d'un quart de segle. A l'altre extrem hi havia Joan Sales, autor d'*Incerta glòria*, una de les novel·les més fascinants en qualsevol idioma. Dos gegants. Desgranem els principals conceptes d'aquesta fascinant correspondència

◆◆◆◆◆ Gonzalo Torné

a
llegim

44-45

- Jordi Llavina parla del seu nou poemari, 'Ermita'
- L'antologia més generosa en català d'Emily Dickinson

46-47

- La història del Paral·lel, en un sol volum
- El nou llibre inèdit de Josep Pla, 'Fer-se totes les il·lusions possibles'

CARTES
COMPLETES
MERCÈ RODOREDA
I JOAN SALES
CLUB EDITOR
1.114 PÀG. / 30 €

Amenitat

Sense renunciar a la profunditat de pensament ni a la seducció de l'estil, l'ingredient indispensable d'una novel·la és que sigui llegible, que tingui nervi narratiu. Tot i la seva complexitat (beneïda complexitat), Tolstoi, Austen, Dickens, G. Eliot, Proust o les Brontë inciten a una lectura apassionada, sense intermediaris. Sales aprecia les qualitats més subtils de *La plaça del Diamant*, però la seva fe en el llibre se sustenta en l'atractiu de la lectura. Sales renega del corrent que –a rebu de la *nouveau roman*– identifica qualitat amb complicació i excel·lència amb intel·ligibilitat. Hi ha qui pot pensar que Sales protegeix una comunitat de lectors reduïda que no vol foragitar amb obscuritats gratuïtes, però a mesura que avança la correspondència queda clar que defensaria el mateix davant d'un públic tan ampli i ben entrenat com l'alemany.

Ànim

Sales: entusiasta, simpàtic (fins i tot quan deixa anar un raig de tinta maliciosa) i seductor. Rodoreda: aspra, exigent, agra: durant mig miler de pàgines no hi vaig simpatitzar; en el darrer tram del llibre vaig aprendre a integrar el seu comportament en el quadre general d'una vida dissortada que es resisteix a sentir-se esguerrada. Les reticències són el revers d'una confiança admirable en el seu talent. Després de travessar el foc i escriure mitja dotzena d'obres magistrals, ¿com podem no estar a favor de la dona que es retira a cuidar el seu jardí?

Catalanisme

El catalanisme de Joan Sales és un ca-

litanisme "de fets". Refractari al patriotisme de la queixa, dels que fan volar coloms i dels que esperen per actuar un context propici que potser no arribarà mai. Cal llegir, contractar i editar llibres en català ara i aquí. Disconforme amb els exiliats, tractarà sense èxit que Rodoreda torni a Barcelona. No es pot pas dir que a distància no fes progressar la literatura catalana.

Crítica

La correspondència canalitza una crítica-riu a la literatura catalana, molt especialment a la narrativa. En surt guanyador l'eix Català-Ruyra, amb elogis molt resplendents. També funciona com una mena de vara de sauri de la manca de talent: Espriu, Moix, Calders (amb matisos) i molt especialment Pedroló, un cas que mereix entrada pròpia.

Cuina

Sales es va guanyar fama d'intervenir en els textos que editava. Té gust i ull i autoritat. Però davant té un os, una autora amb una poètica clara i amb tantes ambicions com inseguretats expressives. El frec a frec regala moments estel·lars com el de la discussió sobre la paraula *cuarto* i l'afer *vore-ra/acera*. Un cop establerta la confiança, les orientacions generals sobre *Mirall trencat* i *Quanta, quanta guerra* són d'alta cuina.

Desastre

Tota la correspondència s'escriu en plena onada expansiva d'un triple desastre –la derrota del país, la destrucció de l'esquerra, la traïció internacional– i s'expressa en una llengua que

va ser prohibida, negada i menystinguda; en risc de descomposició.

Favoritisme

Tot editor té escriptors i llibres favorits. Cal amagar-ho? Aquesta és també la correspondència sobre el llibre del qual Sales estava més orgullós: la joia del catàleg. Rodoreda eclipsa la resta d'autors del Club (tot just apareixen citats el fantasma de Màrius Torres i Llorenç Villalonga) i Sales no permet que cap altra novel·la de la seva escriptora (ni *El carrer de les Camèlies*) faci ombra a *La plaça del Diamant*.

Filòlegs

Són escriptors, però dels bons; són artistes. Estan preocupats per imaginar històries que reflexionin i impugnin el món, per bastir personatges per indagar dins la naturalesa humana, i estan ben disposats a experimentar amb formes expressives i estructures narratives. Tenen molt clar que la seva feina no es mou en l'estret replà de la semàntica i l'adjectiu, i molt menys en el soterrani de la correcció. Intentar jutjar el cicló Rodoreda pel sedàs de Fabra... N'hi ha per tirar el barret al foc!

Novel·lista

L'editor conversa amb l'autor estrella de la casa (sospito que li proporciona un percentatge obscè de la facturació). Parlen de tiratge, calés i traduccions. Però de vegades treuen el cap els novel·listes: el raig visionari de Rodoreda (que podria ser la quarta germana Brontë, fins i tot pel tall incomodíssim de la seva vida) i la força fabuladora de Joan Sales (contin-

ARXIU JOAN SALES

LES EPÍSTOLES EN NOU CITES

“Els personatges de vostè és com si un els hagués conegut a fons, i això és el propi de les bones novel·les, de les grans novel·les”.

“Als jurats de certàmens literaris catalans, l'únic que els espanta és la realitat”.

“Els escriptors catalans ens barallem més del compte i és perquè estem tristos, i estem tristos per l'immens fracàs que ens ha tocat viure i ens té mig neurastènics. I amb motiu. Hauríem de fer un esforç per sobreposar-nos a aquesta tristesa; però no el fem. Jo no el faig”.

“L'únic que pot salvar una literatura és que hi apareguin obres interessants”.

“El que ens acaba d'aixafar és la mena de *conspiració* que fan els editors de Barcelona (editors catalans en castellà) contra els que escrivim en català. Com si no existíssim. Cap d'ells no m'ha dit ni ase ni bèstia”.

“Són grans patriotes perquè s'esqueixen sempre les vestidures; se les esqueixen a cada moment, en això consisteix el seu patriotisme. Des de fa 500 anys els catalans han estat uns imbècils. ¿Es tracta, doncs, de deixar de ser catalans? No, sinó de deixar de ser imbècils”.

“El teatre de l'absurd és ple de lògica, allò que no té lògica és la vida de la immensa majoria de la gent. Per això els millors exemples de teatre de l'absurd són tals o tals escenes de Shakespeare, que no es proposava, naturalment, fer teatre de l'absurd, sinó emmirallar la vida. Però els nostres Pedrolos no coneixen Shakespeare ni per les cobertes, i pel que fa a la vida real, la menyspreen perquè la ignoren”.

“La moral de la novel·la és molt severa, però no desesperada; l'amor ha existit, existeix. Existeix ja que existí. Vós mateixa, que en sou l'autora, no acabeu de veure el sentit que pren la vostra novel·la als ulls del lector, que la llegeix de carrera; un sentit molt i molt alt i molt pur per bé que severíssim”.

“En matèria de pessimisme no us deixeu pas guanyar per mi; només que vós teniu el do, que us envejo, de ser pessimista amb tota la tranquil·litat”.

guda tants anys que, quan es desplega, sembla capaç d'abraçar el món sencer).

Nuri

És la dona de Sales, propietària del Club Editor i lectora i amiga de Rodoreda. Travessa la correspondència com una figura evanescent que emet cordialitat, paciència i sentit comú. Resulta impossible desitjar que no sigui on és. Actua de contrafigura del cantellut Obiols, que ve tot seguit en aquest diccionari.

Obiols

Amant, parella estable, amor fugit i difunt privilegiat de Mercè Rodoreda. En totes aquestes formes Obiols travessa la correspondència com una figura fascinant. Covard per escriure, de conductes un punt sinistres per tal de sobreviure, lector finíssim i devot de les novel·les de Rodoreda (quin camp d'estudi, el dels marits que aconsellen a dones més talentoses!). Enfrontat políticament amb Sales, és dels pocs que va saber reconèixer la insòlita excepcionalitat d'*Incerta glòria*.

Pedrolo

Una de les funcions de la crítica és fer venir tanta vergonya a un autor que no t'hi puguis acostar en una dècada. Desbrossar. Fer espai. Es necessiten vuit Anys Pedrolo seguits per agafar un llibre d'aquest home sense sentir que traeixes Sales i Rodoreda. Escric Pedrolo i ja els sento riure.

Prensa

Sales la considera un mal menor. Als diaris hi treballa gent imprecisa, les

revistes van plenes de ploms i presumits. Els crítics són gent precipitada, complicada d'entendre per al lector corrent. El bon editor té la responsabilitat de servir-se d'ells, però mai modificarà el seu judici sobre els títols que publica: romandrà aliè a les tendències.

Realisme

La discrepància apareix amb *La mort i la primavera*. Rodoreda tendeix a escorar la narració en moments molt puntuals (i brillants) fins a zones visionàries, però el marc és realista o, per dir-ho en termes menys suats, concnert amb el món que envolta al lector. Sales s'oposa a l'irracionalisme i a l'al·legoria amb tanta força com renega de la novel·lística *totxo*. Al meu entendre tenia part de raó. A *La mort i la primavera* Rodoreda es posa al servei del seu impuls visionari i el resultat intimida i fascina com un monòlit, però el moll del seu art rau més aviat en el magistral contrast entre la grisa radiografia dels ambients on viuen les dones de la seva generació i les exhalacions del seu talent visionari.

Traducció

Les traduccions són finestres al món. L'accés a la lectura internacional és una dèria d'un editor que desconfia de la generositat del lector local (massa proper o massa envejós o tàctic per desfermar l'entusiasme) i viu entristit pel reduït cabal de lectors. Però la situació del català és complicada: les editorials no disposen d'informants competents. Com l'alemany per a l'hongarès o el rus per a bielorús, el castellà és, per pro-

SALES I RODOREDADA TENEN CLAR QUE LA SEVA FEINA NO ES MOU EN L'ESTRET REPLÀ DE LA SEMÀNTICA I L'ADJECTIU, I MOLT MENYS AL SOTERRANI DE LA CORRECCIÓ

ximitat i amplitud, el pont natural per a la literatura catalana. Sales no deixa de lamentar la ignorància i el deseiximent dels editors castellans, i potser per això (o per la seva visió múrria del negoci) mira amb respecte i certa admiració el vell Lara, ben disposat a traduir els autors catalans al castellà.

Vergonya

Sales és un editor al servei de Rodoreda (molt especialment de *La plaça del Diamant*). Desplega una activitat incansable en defensa del llibre, encesa i manté vives diverses correspondències per tal de traduir els llibres, sutura les ferides que provoca el temperament de la seva autora (impagable el *tour de force* amb el noi jueu que vol traduir-la als Estats Units). En un gremi que sempre ha considerat lícita l'exageració, Sales no dubta a avançar-se als fets, qui sap si per produir-los. No, el de l'edició no és país per a vergonyosos.

Xarnegos

Sales considerava que un català com cal només podia ser monolingüe, i que les successives onades migratòries tenien com a objectiu l'aiguallament del català. En aquesta tessitura el xarnego apareix com una tètrica amenaça. Tindria interès saber quina opinió li mereixeria l'acceptació de la televisió pública catalana i l'ampli consens sobre la immersió lingüística (discutida només per furibunds nacionalistes espanyols), però de la mateixa manera que el cel és blau i el rossinyol un ocell, la mort (que els va segar a tots dos l'any 1983) és irremeiable. ♦